

דברי המנהל

מהדורה זו של החדשון מוקדשת לסקירות קצרות בשלושת התחומים המרכזיים של השירותים החברתיים, החינוך, הבריאות והרווחה. הסקירות מציגות ממצאים עיקריים מדו"ח המרכז, "דו"ח מצב המדינה: חברה, כלכלה ומדיניות 2009".

בברכת שנה טובה, שתהא שנת תשע"א שנת בריאות ושלום.

פרופ' דן בן-דוד

מנהל מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל ■

עד כמה בריאים?

מבט השוואתי על ישראל, ארה"ב וה-OECD שעשוי להפתיע.

הניצבים בפני מערכת הבריאות בשנים הבאות. מאמרו של דב צ'רניחובסקי, המופיע ב"דו"ח מצב המדינה: חברה, כלכלה ומדיניות 2009" של מרכז טאוב בוחן לעומק את מערכת שירותי הבריאות בישראל ולהלן חלק מן הממצאים העיקריים שהתייחסו לביצועיה של מערכת בריאות הציבור בפועל.

תוחלת החיים של האוכלוסייה היא אחד המודדים המקובלים ביותר להצביע על בריאות האוכלוסייה. המודד מצביע על

המשך בעמ' 2

חינת ישראל הצליחה, לאורך זמן, להביא לשיפור מתמיד בבריאות האוכלוסייה, כמתבטא בהארכת תוחלת החיים ובצמצום תמותת תינוקות. השיפור איננו ניכר רק במודדים של ישראל כשלעצמם אלא גם בהשוואה למדינות מפותחות אחרות. גם בתחום הפערים בבריאות בתוך המדינה חלה התקדמות, המתבטאת בצמצום בפערים בין קבוצות שונות בישראל. עם זאת, הפערים בין ישראלים, ובפרט בין יהודים וערבים, עדיין משמעותיים, והם אחד מן האתגרים המרכזיים

במהדורה זו:

עד כמה בריאים

(עמ' 1)

מבט השוואתי על ישראל, ארה"ב וה-OECD שעשוי להפתיע.

פערים בפערים: מבט אל מערכת החינוך

(עמ' 6)

הישראלית

מדיניות של העדפה מתקנת הצליחה לצמצם פערים במשאבים בין קבוצות חברתיות-כלכליות שונות בתוך זרמי החינוך, אך הצליחה הרבה פחות בהקטנת פערים בין הזרמים.

(עמ' 4)

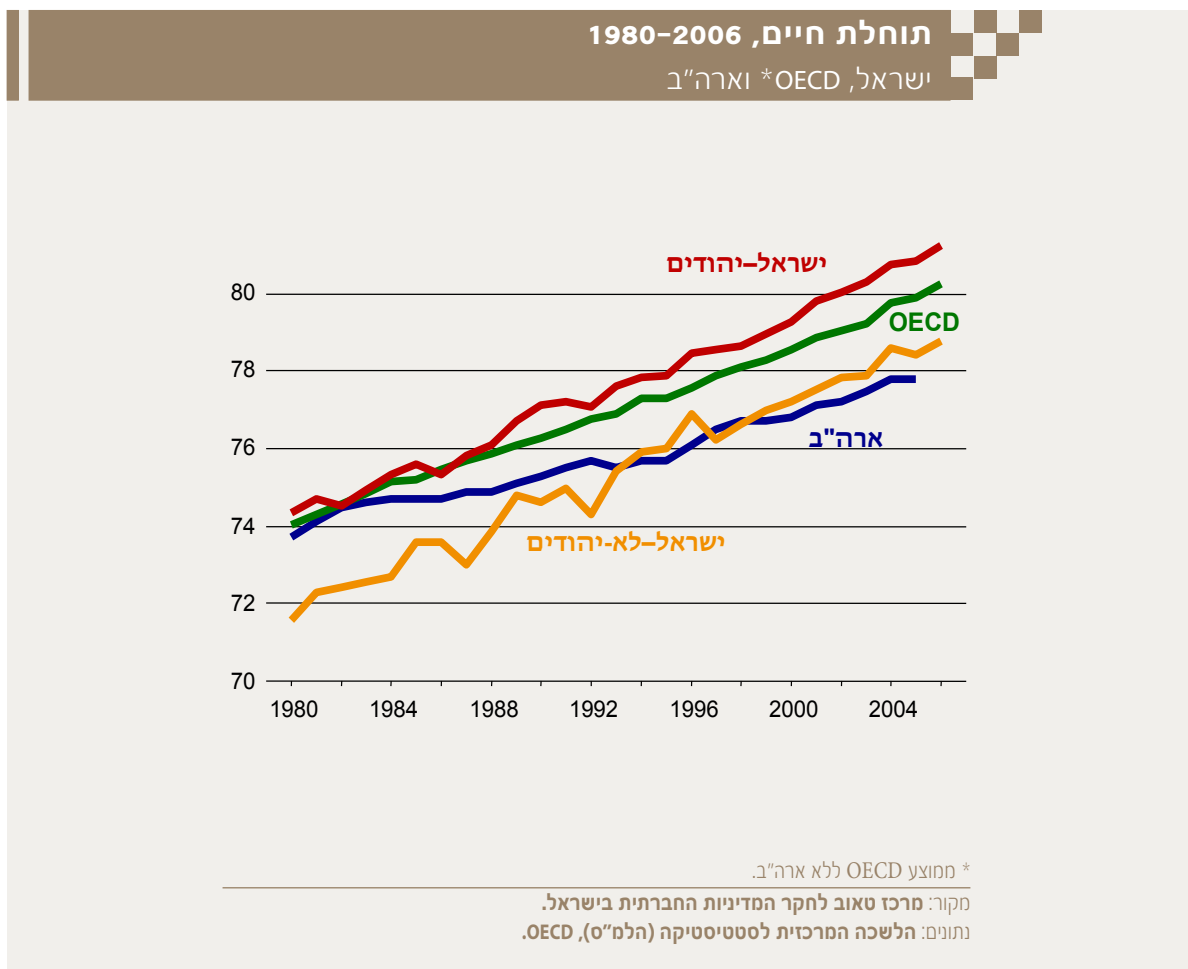
כיוונים בביטחון סוציאלי ובשירותי רווחה

התמיכה הכוללת באוכלוסיית הנכים עלתה מאוד בשני העשורים האחרונים בזמן שחלקן של קצבאות הילדים ודמי

בתחילת התקופה, ב-1980, תוחלת החיים של יהודים בישראל, של ארה"ב ושל יתר מדינות ה-OECD הייתה ברמה כמעט זהה של כ-74 שנים. באותה עת תוחלת החיים של לא-יהודים בישראל הייתה נמוכה בשנתיים. מאז תוחלת החיים בישראל עלתה מהר יותר מאשר במדינות המפותחות האחרות. בעוד תוחלת החיים בארה"ב עלתה בארבע שנים וביתר מדינות ה-OECD בשש שנים, הרי בישראל, אצל יהודים ולא-יהודים כאחד, השיפור היה בכשבע שנים. בשנים האחרונות תוחלת החיים בישראל גבוהה מן הממוצע ב-OECD, ואף אצל הלא-יהודים בישראל תוחלת החיים גבוהה מזאת של תושבי ארה"ב.

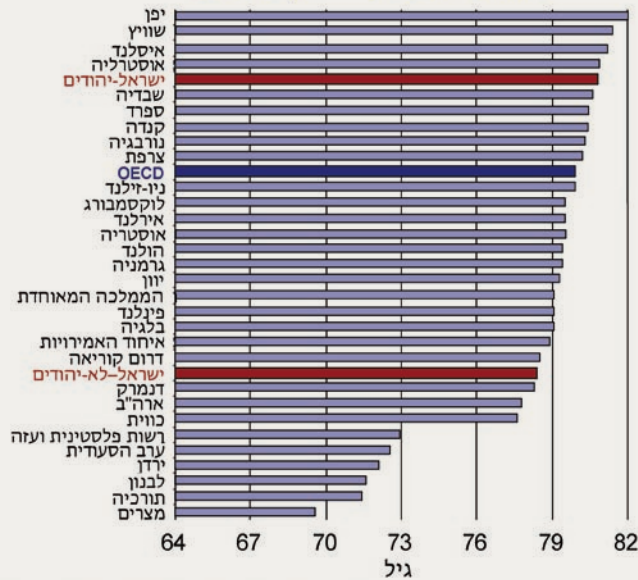
מספר השנים הממוצע שאדם צפוי לחיות מלידה על בסיס שיעורי התמותה הקיימים של האוכלוסייה בזמן נתון. תוחלת החיים מביאה בחשבון את מצב בריאותם של בני המדינה בכל הגילאים.

איפה עומדת תוחלת החיים בישראל בהשוואה למדינות אחרות? בתרשים הבא מוצגת השוואה של תוחלת חיים מאז שנת 1980 בישראל, ובתוכה המודדים לגבי יהודים ולא-יהודים בישראל לעומת המדינות המפותחות, ובתוכן ארה"ב בנפרד ומדינות OECD (להן חושב ממוצע ללא ארה"ב).

תוחלת חיים, 2005

ישראל, OECD* וארה"ב

* ממוצע OECD ללא ארה"ב.
מקור: מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל.
נתונים: הלמ"ס, OECD.

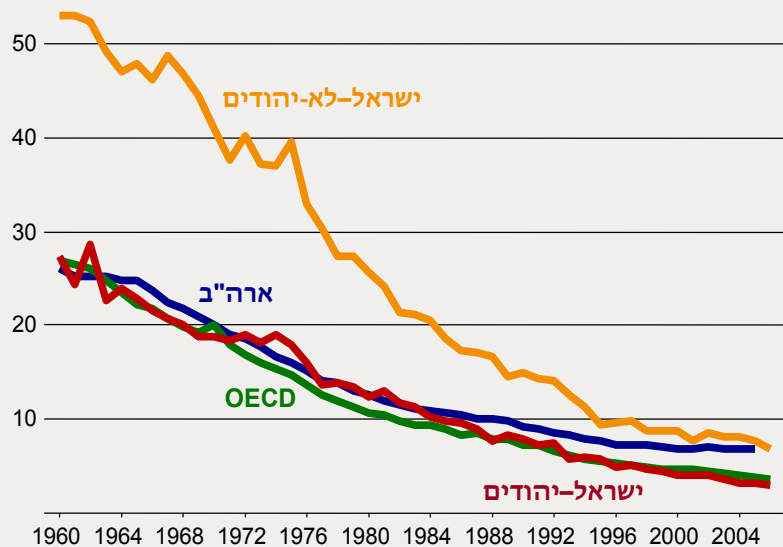
בתרשים השני, המתייחס לתוחלת החיים, מוצגת השוואה של תוחלת החיים של יהודים ולא-יהודים בישראל לזאת של מדינות OECD ולמדינות במזרח התיכון. יהודים ישראלים נהנים מתוחלת חיים מהגבוהות בעולם; רק בארבע מדינות בעולם תוחלת חיים גבוהה יותר. לגבי הלא-יהודים בישראל, למרות השיפור המשמעותי בתוחלת החיים שלהם ולמרות שתוחלת החיים שלהם גבוהה מזאת של מדינות שכנות ואף לעומת ארה"ב ודנמרק, היא עדיין נמוכה לעומת ממוצע ה-OECD ולעומת רוב המדינות המערביות המפותחות.

חודד מקובל נוסף של בריאות הציבור ושל האפקטיביות של מערכת הבריאות הוא המודד של תמותת תינוקות. בעוד המודד של תוחלת חיים אוצר בתוכו מידע על תוצאות בריאות לאורך כל מחזור החיים, המודד של תמותת תינוקות מתמקד בפרק זמן קצר אך קריטי: הישרדות תינוקות בשנה הראשונה לחיים. התרשים השלישי מצביע על ההישגים של ישראל לפי

חודד זה, הדומים לאלו של תוחלת חיים. בשנת 1960 שיעורי תמותת תינוקות של יהודים בישראל, של אוכלוסיית ארה"ב, וביתר מדינות ה-OECD היו כמעט זהים; כאשר בקרב לא-יהודים בישראל השיעורים היו גבוהים יותר, כמעט כפול. מאז ניכרת ירידה משמעותית בכל המדינות, ממעל 25 לכל 1,000 לידות חי לפחות מ-10. השיפור בישראל עלה על השיפור בארה"ב וגם עלה במעט על זה של יתר מדינות ה-OECD. השיפור אצל מדינות ה-OECD הגדול ביותר היה הגדול ביותר תמותת התינוקות אצל השתווה לזה של ארה"ב.

תמותת תינוקות, 1960-2006*

ישראל, OECD* וארה"ב

* תמותת תינוקות עד גיל שנה לאלף לידות חי. ממוצע OECD ללא ארה"ב.
מקור: מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל.
נתונים: הלמ"ס, OECD.

כיוונים בביטחון סוציאלי ובשירותי רווחה

התמיכה הכוללת באוכלוסיית הנכים עלתה מאוד בשני העשורים האחרונים בזמן שחלקן של קצבאות הילדים ודמי האבטלה מתוך כל התמיכות ירד. בשירותי הרווחה מתחזקת גישה חדשה יחסית של "קהילות תומכות" לקשישים.

מתחילת העשור ועד שנת 2008, החלה ב-2009 עלייה, הנמשכת גם ב-2010. עם זאת, חלקן של קצבאות הילדים מסך הקצבאות נמצא במגמת ירידה רציפה בשנים אלה, מ-22 אחוז ב-1990, ל-19 אחוז בשנת 2000 ועד 12 אחוז ב-2010, כפי שניתן לראות בתרשים.

ההוצאות על ביטוח אבטלה גדלו ב-2009 ביותר מ-20 אחוז בהשוואה ל-2008. הגידול נבע מעלייה במספר המובטלים בעקבות המשבר הכלכלי שהחל בסוף 2008; מהקלות בנגישות לתכנית; ומהשינוי בהרכב מקבלי הקצבאות, המתבטא בגידול בשיעור המובטלים בעלי הכנסה גבוהה,

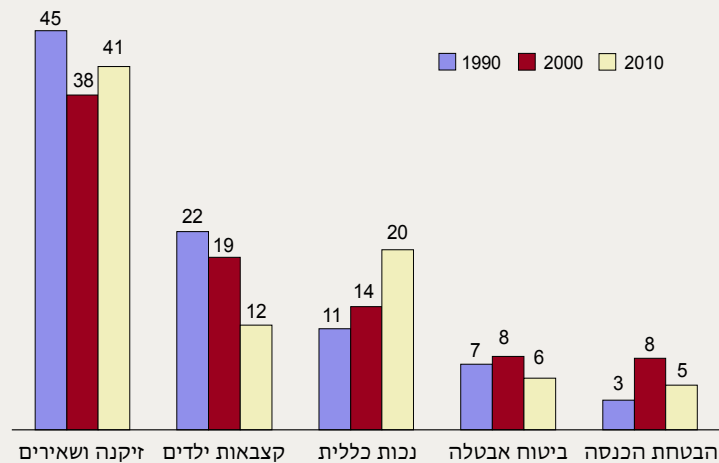
נת 2009 התאפיינה כשנה של שינויים בתחום הביטחון הסוציאלי ושירותי הרווחה, לצד יציקת יסודות לשינויים מהפכניים אף יותר, אשר עשויים לשנות את פני השירותים הללו בשנים הבאות. שינויים אלה מתוארים על-ידי ג'וני גל בדו"ח מרכז טאוב, "מצב המדינה: חברה, כלכלה ומדיניות 2009" ולהלן עיקריהם.

ביטחון סוציאלי – תמונה כללית

לצד גידול הדרגתי ומתמיד של סך-כל תשלומי קצבאות הביטוח הסוציאלי מ-1990, המגמות נבדלות בתחומים השונים: בתחום קצבאות הילדים, אשר קוצצו באופן חד

התפלגות תשלומי קצבאות הביטוח הלאומי, 1990-2010

ענפים עיקריים, כאחוז מסך תשלומי הביטוח הלאומי (אחוזים)

מקור: מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל.
נתונים: המוסד לביטוח לאומי.

בישיבות – על פני קבוצות לומדים אחרות, למשל סטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה. בג"ץ דחה הכרעה בעתירה זאת במשך עשר שנים, בתקווה שהרשויות ימצאו פיתרון אשר ייתר הכרעה משפטית, אך הדבר לא קרה וביוני 2010 קבע בג"ץ שההסדר אינו חוקי. מכאן, שרק אם הכנסת תאשר תכנית, הקובעת קריטריונים ענייניים להעדפת אברכים, תכנית זו תוכל להמשיך ולהתקיים.

שירותי רווחה אישיים

שירותי הרווחה האישיים אמונים על מתן סיוע למגוון רחב של אוכלוסיות חלשות, מן הפגיעות ביותר בחברה. הסיוע ניתן על-ידי פיתוח תכניות, טיפול והדרכה ברמה האישית, המשפחתית והקבוצתית, והפעלת שירותים קהילתיים ומוסדיים. שירותים אלו מסופקים הן באמצעות המחלקות לשירותים חברתיים ברשויות המקומיות, הן באמצעות משרד הרווחה והשירותים החברתיים, וכן על-ידי ארגונים לא-ממשלתיים (המגזר השלישי והמגזר העסקי). ההוצאה הממשלתית על שירותי רווחה נמצאת במגמת עלייה מתמידה ורציפה מתחילת העשור ומהתכנון התקציבי לשנתיים הקרובות נראה כי ההוצאות ימשיכו לעלות.

השירותים לקשישים מהווים מרכיב מרכזי בשירותי הרווחה האישיים, כאשר רוב התקציב מוקדש למימון שירותי סיעוד לקשישים מוגבלים הממשיכים להתגורר בקהילה. לצד שירותים אלה, מעניין להאיר את ההתפתחות הרבה שחלה בשירותי הקהילה לקשישים בפיתוח "קהילות תומכות" הממוקמות באזורים בהם שיעור הזקנים באוכלוסייה גבוה. הזקנים החיים בקהילה זוכים ללחצני מצוקה, לסיוע של אב הקהילה, לשירותי רפואת חירום בעת הצורך ולעידוד השתתפותם בפעילות חברתית.

"קהילות התומכות" פותחו ביוזמת ארגון "אשל" של ג'וינט ישראל במהלך השנים 1995-1996 והן מופעלות בסיוע משרד הרווחה והשירותים החברתיים. התרשים בעמוד הבא מצביע על הגידול המהיר במספר הקהילות במהלך העשור האחרון, מ-28 בלבד בשנת 1998, ל-220 ב-2008. בעוד ש-6,400 בתי אב היוו חלק מקהילות אלה בראשית העשור, המספר עמד על כ-30,000 לקראת סופו של עשור זה.

יחסית. ב-2010, צפויה ירידה של כ-5 אחוזים במרכיב זה, במידה שהמדינה תצליח לצאת מהמיתון. החלק של ביטוח האבטלה בסך הקצבאות בשנת 2010, שנת מיתון יחסית, הוא כמחצית מחלקן בשנת 2000, שהייתה שנת גאות כלכלית.

תחום בו נמשכת עלייה משמעותית בתשלומי הקצבאות בעשורים האחרונים הוא תחום הנכות הכללית. הקצבאות, שהסתכמו ב-2.3 מיליארד ש"ח ב-1990 (במחירי 2008), צפויות להגיע לכדי 10.3 מיליארד ש"ח בשנת 2010 (במחירי 2008). חלקן של קצבאות הנכות הכללית בסך הקצבאות עלה מ-11 אחוז ב-1990, ל-14 אחוז ב-2000, והגיע עד ל-20 אחוז ב-2010.

למרות המגמות הללו, התכניות המיועדות לאנשים החיים בעוני בישראל מוגבלות מאוד בסיוע שהן מעניקות, והדבר משפיע על היכולת המוגבלת של המדינה להתמודד באופן יעיל עם רמות גבוהות מאוד של אי-שוויון ושל עוני בחברה הישראלית ואת האפשרות להעניק למשפחות עם ילדים, החיות בעוני, קיום מינימלי בכבוד.

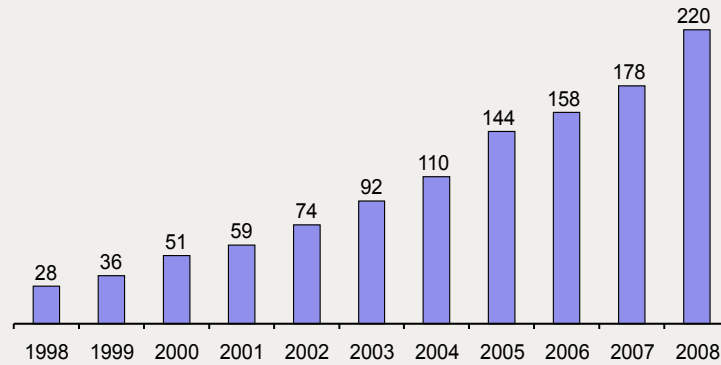
תכנית "הבטחת הכנסה" ובג"ץ

תכנית "הבטחת הכנסה" נועדה לספק רשת ביטחון לכל מי שבגיל העבודה ואין ברשותו משאבים מספיקים לקיים רמת חיים מינימלית בכבוד. התכנית נועדה לאלו אשר מחפשים אך אינם מצליחים למצוא עבודה בשכר. קבלת הסיוע מותנה בכך שמקבל הקיצבה עשה כל מאמץ להשתלב בשוק העבודה, והוא מתבקש להתייצב בלשכת התעסוקה או במרכזי התעסוקה בפרקי זמן קבועים, לבדוק אפיקי תעסוקה ולעשות מאמץ לנצל אותם.

עם הפעלת התכנית להבטחת הכנסה בשנת 1982, הוקמה תכנית מקבילה לגברים חרדים הלומדים בישיבות. תכנית זו מספקת קיצבה חודשית לאברכים – עם שלושה ילדים לפחות – הלומדים באופן מלא במוסד תורני המוכר על-ידי משרד החינוך. שיעור נמוך יחסית מבין הלומדים במוסדות תורניים מקבל את הקיצבה. מתוך סך כולל של 63,000 אברכים בשנת 2009, כ-11,000 היו זכאים להשתתף בתכנית. בשנת 2000 הוגשה עתירה לבג"ץ לבטל מסלול זה, בטענה שהוא מפלה לטובה קבוצת לומדים אחת – אברכים

קהילות תומכות לזקנים, 1998-2008

מספרים מוחלטים

מקור: מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל.
נתונים: אשל, קשישים בישראל, שנים שונות.

המימון הקיימת בין משרד הרווחה והשירותים החברתיים ובין המחלקות לשירותים חברתיים; תמיכה בחקיקת חוק שירותי רווחה; והרחבתה של ההתמודדות עם בעיות העוני והאבטלה בחברה הישראלית. המלצותיה של הוועדה לא כללו לוח זמנים מפורט, אך יש ליחל לכך שישפיעו בשנים הבאות ויובילו להתאמה של מערכת שירותי הרווחה לצורכי מקבלי השירותים וליכולותיהם של נותני השירותים. ■

מהלך משמעותי, העשוי להשפיע על אופי שירותי הרווחה בישראל, החל עם הקמת ועדה ציבורית, מטעמו של שר הרווחה והשירותים החברתיים, מר יצחק הרצוג, לגיבוש תכנית לרפורמה. הוועדה עסקה בקשיים ובליקויים המאפיינים את המערכת, והמלצותיה הופנו אל הבעיות המרכזיות במערך השירותים החברתיים האישיים. הוועדה כללה בהמלצותיה המרכזיות שמירה על חלוקת האחריות וחלוקת

פערים בפערים: מבט אל מערכת החינוך הישראלית

מדיניות של העדפה מתקנת הצליחה לצמצם פערים במשאבים בין קבוצות חברתיות-כלכליות שונות בתוך זרמי החינוך, אך הצליחה הרבה פחות בהקטנת פערים בין הזרמים.

מעמד המורה

לפעמים נשמעת הטענה, שמקצוע ההוראה מושך פחות צעירים מוכשרים וכי יוקרתם של המורים בישראל נמוכה לעומת העבר. יש המייחסים זאת לשינויים חברתיים ותרבותיים שחלו בחברה הישראלית ויש גם הקושרים את ההתפתחות לשכרם הנמוך, יחסית, של המורים. רבים

מרכת החינוך בישראל עוברת בעשור האחרון תהליכים בעלי השלכות חשובות ביותר וארוכות טווח. אחד מן התהליכים הוא השינוי הדמוגרפי המהותי בהרכב התלמידים במערכת, אשר הביא את מגזרי החינוך הערבי והחרדי ממיעוט קטן בכלל מערכת החינוך למצב בו הם מהווים כמחצית מתלמידי החינוך היסודי בישראל.

ולימוד בכיתות קטנות יותר. סוגיה זו נבדקה בפרק של נחום בלס, "מערכת החינוך – מבט פנים", המופיע ב"דון" ח מצב המדינה: חברה, כלכלה ומדיניות 2009" של מרכז טאוב.

מדיניות ההעדפה המתקנת כוונה בעיקר כלפי החינוך הממלכתי והחינוך הממלכתי-דתי במגזר היהודי. אמנם ייתכן שמדיניות זו הייתה מוצדקת במהלך השנים, בהתייחס לכך שמגזרי החינוך הממלכתי חינוכו לפני חמישים שנה יותר משמונים אחוז מתלמידי ישראל. אך כיום, בעת שהחינוך החרדי והחינוך הערבי מתקרבים למחצית מן התלמידים, המדיניות איננה תואמת עוד את צורכי מערכת החינוך. יש לציין, כי ההעדפה המתקנת השיגה הישגים בתחום צמצום הפערים בתוך המגזר היהודי הממלכתי אך הותירה פערים גדולים בין המגזרים.

התרשים בעמוד הבא מצביע על אחד מיעדי ההעדפה המתקנת – גודל כיתה. תלמידי בתי-הספר היסודיים מסווגים בתרשים זה לשלוש קבוצות (שלושה שלישינים) לפי הרקע החברתי והכלכלי של התלמידים והתוצאות מוצגות בנפרד לפי המגזרים העיקריים בחינוך היסודי: החינוך הערבי, החינוך היהודי הממלכתי והממלכתי-דתי, החינוך העצמאי, החרדי והזרם החרדי הנפרד – "מעין החינוך התורני".

מהנתונים עולה, כי בתוך כל מגזר ההעדפה המתקנת השיגה את מבוקשה, כמתבטא בכך שבשליש המבוסס הכיתות הגדולות ביותר ובשליש התחתון, החלש ביותר מבחינה כלכלית וחברתית, הכיתות הקטנות ביותר (יוצא מן הכלל הוא זרם מעיין החינוך התורני, הקטן מכולם, שם התלמידים המבוססים יותר לומדים בכיתות קטנות יותר לעומת תלמידי השליש הבינוני. אך גם בזרם זה הכיתות הקטנות ביותר הן של התלמידים בעלי הרקע החלש ביותר מבחינה כלכלית-חברתית. בחינוך הערבי אין ייצוג לשליש העליון, היות שבתי-הספר היסודיים במגזר זה אינם נכללים כלל בשליש המבוסס יותר).

אזלת היד של מדיניות משרד החינוך מתגלה בהשוואת הפערים בין מגזרים: התלמידים המשתייכים לשליש התחתון במגזר הערבי לומדים בכיתות גדולות יותר מתלמידי השליש העליון בכל יתר המגזרים. עוד ניתן לראות, שבתוך המגזר הערבי כשלעצמו ההעדפה המתקנת מצומצמת מאוד, כאשר ההבדל בין השליש התחתון והשליש האמצעי פחות

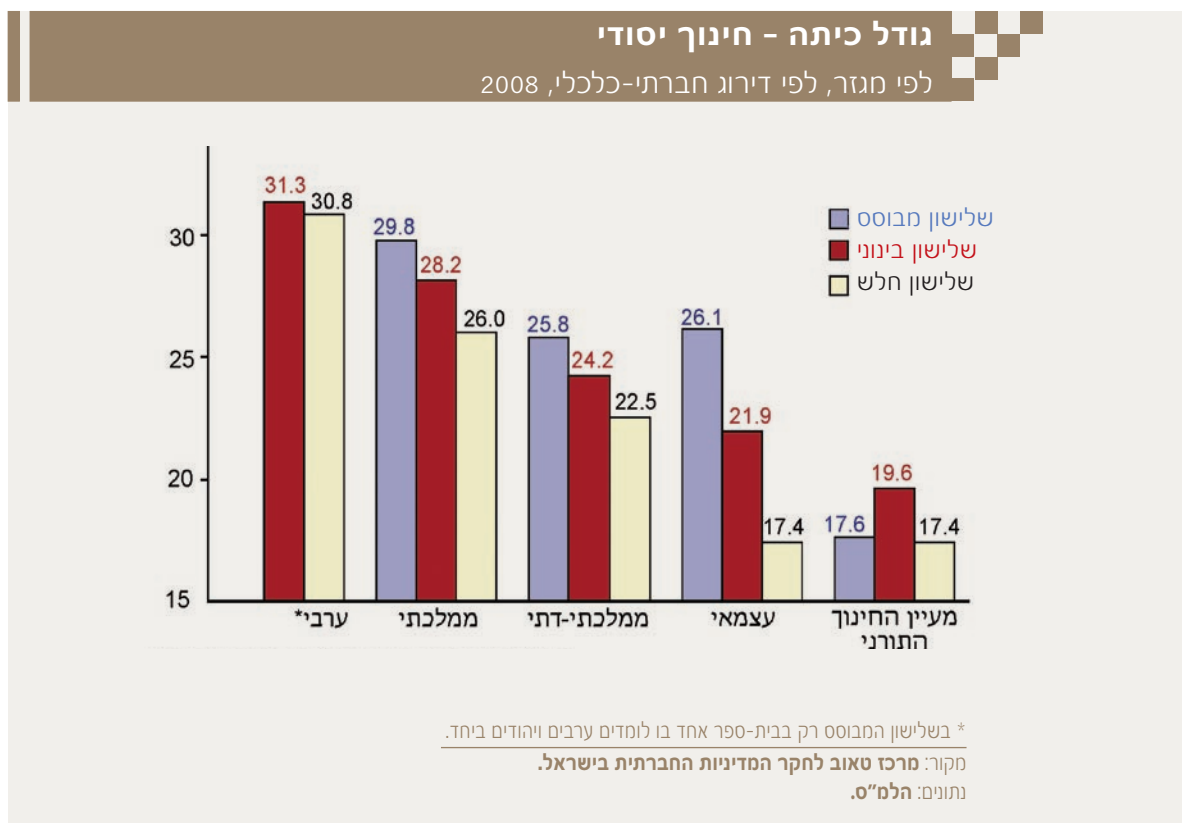
סבורים, שהבעיה חריפה במיוחד באזורים חלשים מבחינה כלכלית וחברתית. מחקר, שנערך בשנה האחרונה במרכז טאוב על-ידי נחום בלס ודמיטרי רומנוב, מאיר מחדש את הסוגיה של יוקרת המורים בקרב הציבור הישראלי ומצביע על מספר ממצאים של עבודה זו ועל ממצאים תומכים ממחקרים נוספים:

- שכר המורים אחיד בכל הארץ עם נטייה קלה כלפי מעלה דווקא ביישובים החלשים.
- איכות המורים, כנמדד ברמת ציוניהם במבחנים הפסיכומטריים והפסיכוטכניים, לא זאת בלבד שלא ירדה מסוף שנות השמונים אלא אפילו עלתה בשנים האחרונות (נתונים ל-2006).
- ביישובים המדורגים באשכולות חברתיים-כלכליים נמוכים, שכרם הממוצע של המורים והכישורים הקוגניטיביים שלהם עולים על ממוצע השכר והכישורים של כלל בעלי המקצועות האחרים, ובחלק מהמקרים – גם על ממוצע השכר והכישורים של בעלי מקצועות אקדמיים האחרים.
- בסקר החברתי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה נמצא כי שביעות הרצון מעבודה בקרב המורים גבוהה (אם כי שביעות הרצון שלהם משכרם נמוכה יותר). קרוב ל-90 אחוז מן המורים הצביעו על שביעות רצונם מן העבודה.
- בסקרים שונים שעסקו בשאלת היוקרה התגלה שלמקצוע ההוראה יוקרה לא-מבוטלת בציבור בכללותו והיא גבוהה בהרבה בקרב המתגוררים ביישובים שרמתם החברתית-כלכלית נמוכה לעומת בקרב המתגוררים ביישובים שרמתם החברתית-כלכלית גבוהה.

בזמן שדרוש מחקר נוסף בסוגיית מעמדם של המורים בישראל, בלס ורומנוב טוענים שאין היום משבר במעמד מקצוע ההוראה או בכישוריהם של הצעירים הנכנסים היום למקצוע זה בישראל.

העדפה מתקנת בחינוך

צמצום פערים לימודיים וחברתיים בין שכבות חברתיות שונות היה מאז שנות הששים המוקדמות יעד מרכזי של משרד החינוך. הכלי העיקרי להשגת יעד זה הוא ההעדפה מתקנת בתקציבים, המעניקה לאזורים חלשים יותר תוספת במשאבים לימודיים, ובעיקר תוספת של שעות הוראה

מעניין לציין, בהקשר זה של השוואת המגזרים וההעדפה של האוכלוסיות החלשות בהקצאת המשאבים (כמתבטא בהיקף שעות ההוראה ובגודל הכיתה), כי הוותק ורמת ההשכלה של המורים, הנחשבים כמבטאים את איכות כוח האדם בהוראה, אכן גבוהים יותר בבתי-ספר המשרתים אוכלוסיות מבוססות. אך במבט בינלאומי מודד זה מעיד על צמצום פערים מסוים - בעוד שבמדינות אחרות נמצאו הבדלים גדולים מאוד במאפייני המורים, המלמדים בבתי-ספר בעלי הרכב חברתי-כלכלי שונה, הרי בישראל ההבדלים אינם גדולים. ניתן לפיכך לומר, שגם בעניין זה ניכרת ההשפעה של מדיניותו של משרד החינוך, אשר מתמיד בהעדפה מתקנת כלפי הקבוצות החלשות חברתית-כלכלית. ■

מתמיד אחד, בזמן שבכל יתר המגזרים ההבדל עולה על שני תלמידים לכיתה (בממוצע).

מספר שעות הוראה בממוצע לתלמיד הוא יעד נוסף של ההעדפה המתקנת. לגבי מודד זה מתקבלת תמונה דומה. כל המגזרים מעניקים יותר שעות הוראה בממוצע לתלמידי השכבות החלשות, אך ישנם הבדלים משמעותיים בין המגזרים במספר השעות. מספר שעות ההוראה הניתן בממוצע לתלמידים חלשים במגזר הממלכתי-דתי, 2.4, גבוה בהשוואה לכל המגזרים - כ-50 אחוז יותר מ-1.6, מספר השעות הניתן בממוצע לתלמידים חלשים במגזר הערבי. נתונים אלה מתייחסים לחינוך היסודי אך התמונה דומה מאד גם כאשר מדובר בחינוך העל-יסודי.

המרכז נוסד ב-1982 ביוזמתם של הרברט מ' סינגר, הנרי טאוב, וארגון הג'וינט האמריקאי. המרכז ממומן באמצעות קרן צמיחה שהוקמה על-ידי קרן הנרי ומרלין טאוב, קרן הרברט ונל סינגר, ג'יין וג'ון קולמן, קרן משפחת קולקר-סקסון-הלוק, קרן משפחת מילטון א' ורולין ז' וולף, וארגון הג'וינט האמריקאי.

רח' האר"י 15, ת"ד 3489, ירושלים | טלפון: 02-567-1818 | פקס: 02-567-1919 | דוא"ל: info@taubcenter.org.il
אתר המרכז: www.taubcenter.org.il